

***Mgr. Petra Pšeničková, DiS.,
speciální pedagog***

**Rozlišování slabik DI x TI x NI -
DY x TY x NY,**

**rozlišování krátkých a dlouhých
samohlásek**

Přednášející

***Mgr. Petra Pšeničková, DiS., speciální pedagog
psenickova.petra@centrum.cz***

- lektorka kurzů pro předškoláky a děti s odkladem školní docházky
- poradenství pro předškoláky a jejich rodiče, posuzování školní zralosti
- lektorská a poradenská činnost pro pedagogy, autorka článků
- absolventka magisterského studia speciální pedagogiky na PedfUK v Praze
- 10 let praxe v oblasti speciální pedagogiky, z toho 6 let v poradenství

Co se na webinaru dozvíte?

- Jaké gramatické jevy ovlivňuje nedostatečné rozlišování slabík di, ti, ni X dy, ty ny?
- Strukturované aktivity pro rozvoj **rozlišování měkkosti či tvrdosti slabik**: čtení jednoduchých slabik, později slov či vět. Sluchové rozlišení měkkých a tvrdých slabik bez zrakové opory apod. Možnost využití pomůcek: měkký nos či měkká kostka X tvrdá brada či tvrdá kostka.
- **Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek** – nabídka aktivit odstupňovaných podle náročnosti: sluchové rozlišování obdobných slov lišících se délkou, znázornění délek pomocí brček a víček, zápis slov pouze pomocí samohlásek, doplňování délek do textu, práce s rytmem: tužka, bzučák apod.

Anketa č. 1: Povolání?

1. učitel/ka v mateřské škole
2. učitel/ka na základní škole
3. učitel/ka přípravné třídy
4. vedení školky/školy
5. školní speciální pedagog, školní psycholog
6. rodič
7. nyní na rodičovské dovolené, dříve učitelka
8. jiné – jaké?

Rozlišování slabik DI, TI, NI – DY, TY, NY

Pro koho je materiál určen?

- pro všechny žáky v 1. třídě ZŠ v době, kdy učitel s žáky podle tematické plánu probírá čtení slabik DI, TI, NI a DY, TY, NY. Protože sluchové rozlišování těchto sluchově podobných slabik je obtížné pro všechny žáky, využití je pro celou třídu.
- S žáky, u nichž potíže přetrvávají, je třeba stejným postupem pracovat i ve vyšších ročnících.

Zásady práce s materiálem

- Omezit soutěžení mezi žáky a dát prostor pro **hlasité vyslovení** každého slova, s kterým dítě pracuje. Pokud si žák není jistý, řekne si slovo v obou variantách: např. slovo DIVADLO. Žák si řekne: „Divadlo – dyvadlo.“
- Dodržení zásady **posloupnosti**. Nejdříve pracujeme se slovy, kde se slabika vyskytuje na začátku slova. Později na konci slova, následně uprostřed slova.

Aktivita 1

- Učitel nadepíše na tabuli měkké slabiky DI, TI NI. Při čtení si žáci mačkají svůj „měkký“ nos. Je možné také mačkat houbičku či měkkou kostku.

Ukázka:

DI ti TÍ NI NÍ ni TI DÍ di ni ti TÍ DÍ NÍ di DÍ NI NÍ ti TÍ ti ni ní NÍ DÍ TÍ

-
- Následně (tentýž nebo jiný den) žáci předčítají **tvrdé slabiky** DY, TY, NY a přitom mačkají svou „tvrdou“ bradu. Taktéž je možné mačkat tvrdou kostku.

Ukázka:

**DY tý ný NY TY TÝ NY DÝ DY dý dy ty tý TÝ NÝ ny ny TY DY
NY tý DÝ**

-
- Závěrem žáci nahlas čtou „**namíchané**“ měkké a tvrdé slabiky. Při čtení měkkých slabik zároveň mačkají nos a při čtení tvrdých slabik mačkají tvrdou bradu.

Ukázka:

**di ni ty dý Ní ny ty dí tí DY NY DÍ NÍ TÍ TY ty tí ni di ti Tý Ny
Ní Dy Dý di ni**

Hlasitým čtením si žáci lépe uvědomí, zda je ve slově měkká či tvrdá slabika. Rozpoznávání měkké či tvrdé slabiky je vhodné podpořit využitím dalších smyslů = hmatu. Rozlišování měkkých a tvrdých slabik izolovaně ve slabikách je snazší než rozlišování ve slovech.

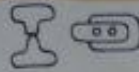
Aktivita 2

- Žáci pracují ve skupině či dvojici se sadou karet. Karty tvoří slova obsahující měkkou či tvrdou slabiku a **obrázek** tomuto slovu odpovídající. Žáci slovo přečtou s uvědoměním si měkkého nosu či tvrdé brady a přiřadí ke správnému obrázku.

Cílem cvičení je správné přečtení měkkých či tvrdých slabik podpořené hmatem.

Obrázky (ukázka) ke slovům lze čerpat např. z tohoto zdroje: EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 1*. Praha: Portál, 2011, s. 44. ISBN 978-80-7367-886-9.

ný ty

ti ká

dý chá

z

z

ni

te

di váci

Aktivita 3

- Učitel **předkreslí na tabuli obrázky a přepíše slova**. Žáci poté čtou slova (měkký nos, tvrdá brada). Slova, která znázorňuje obrázek, spojí.
- Možná náměty pro obrázky: rodina, dým, zelenina, zvony, tiká, tykev.
- Možná slova k nadepsání: rodina, dým, zelenina, zvony, tiká, tykev, tyká, dýmka, dýka, hrdý, díra, mosty, kosti, děti, tíže, stany, letní, jiný, Anička.

Cílem cvičení je správné přečtení měkkých či tvrdých slabik ve slově podpořené hmatem.

Aktivita 4

- Učitel **předřikává měkké či tvrdé slabiky** a žák slovo **zopakuje** a mačká měkký nos (houbičku, kostku) nebo tvrdou bradu (kostku).

Cílem cvičení je správné sluchové rozlišení měkkých či tvrdých slabik, s oporou o hmat, ale již ne o zrak (= čtení).

Aktivita 5

- Učitel předřikává slova se slabikami DI/DY, DÍ/DÝ **na začátku slova**. Žák pracuje s pracovním listem nebo kartami, kde jsou nadepsaná slova, která učitel předřikává.
- Žák si slovo pro sebe nahlas **zopakuje**. Pokud si není jistý, řekne si jeho měkkou i tvrdou variantu. Např. Dýka: díka – dýka.
- Správné písmeno **zapíše** do karty/pracovního listu. Je možná opora o měkký nos či tvrdou bradu, hlavní je však individualizace tohoto úkolu. Aby žák měl prostor slovo nahlas vyslovit a svým tempem doplnit správné i/y.

D__VADLO

D__VÁK

D__KA

D__RA

D__M

D__L

D__CHAT

D__VNÝ

D__VOKÝ

D__MOVNICE

D__LNA

D__LO

D__VIT SE

D__TĚ

D__NĚ

D__MAT

-
- Vhodnou zásobu slov k této aktivitě je možné dohledat v publikaci: Pokorná, V.: *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Praha, Portál 2011. ISBN 978-80-7367-931-6.

Cílem aktivity je správné sluchové rozlišení měkkých či tvrdých slabik ve slovech, s oporou o hmat, ale již ne o zrak (= čtení). A to nejdříve na začátku slova, později na konci slov a závěrem i uprostřed slova.

-
- Stejným způsobem se pracuje se slovy, kde jsou na začátku slova slabiky **TI/TY, TÍ/TÝ a NI/NY, NÍ/NÝ**.
 - Následně zařazujeme slova, kde jsou slabiky uvedeny **na konci slova** (např. hrdý – na lodi), poté **uprostřed slova** (např. hrdina – zelenina). Závěrem pak slova, kde se vyskytuje **více kritických slabik** (např. udýchaný, květiny).

Aktivita 6

- Rozstříhané karty z ukázky žáci využijí ve skupinách pro hru **pexeso**.
- Počet karet lze upravit dle potřeby, přidat nebo ubrat. Obdobně můžeme připravit pexeso na rozlišování slabik TY x TI, NY x NI nebo i na všechny kritické slabiky zároveň.

DIVADLO

DIVADLO

DÝKA

DÝKA

DÝCHÁ

DÝCHÁ

DÝM

DÝM

HRDINA

HRDINA

DUDY

DUDY

BUDÍ

BUDÍ

DÍRA

DÍRA

-
- *Obměna*: Na první kartě z dvojice je napsané celé slovo a na druhé kartě chybí i/y v daném slově. U této karty žák při otočení taktéž doplní ústně správné i/y.

Ukázka:

DIVADLO

D__VADLO

DÝKA

D__KA

Cílem aktivity je správné přečtení a sluchové rozlišení měkkých či tvrdých slabik ve slovech. S využitím oblíbené dětské hry pexeso.

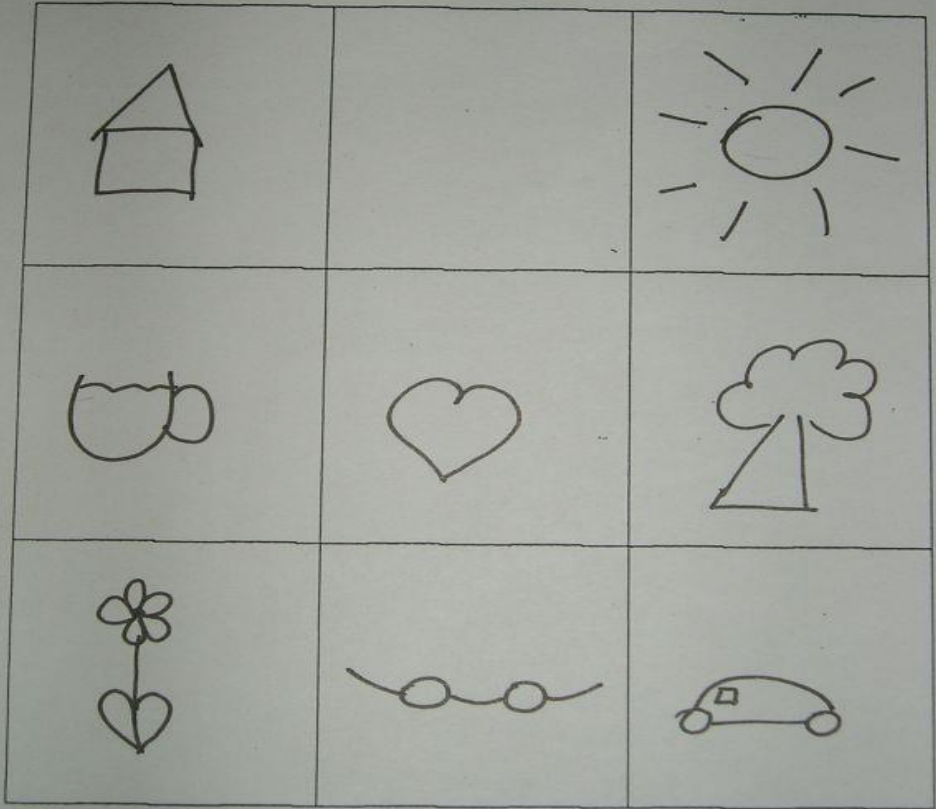
Aktivita 7

- Každý žák má k dispozici **tabulku o 9 polích** s předepsanými slovy (Před samotnou prací učitel s žáky názorně na předepsané tabulce na tabuli procvičí pojmy vpravo nahoře, vpravo dole, uprostřed, 1. sloupec, 2. řádek a 1. pole apod.
- V tabulce podle zadání učitele žák vyhledává konkrétní slovo, které po vyhledání přečte, zvedne ruku (dle domluveného signálu s učitelem). Je vhodné na vedlejší pracovní list napsat datum a počet čárek rychle objevených slov. Nejedná se o soutěž mezi žáky. Hodnotím pouze sám sebe. Jak se mi dařilo dnes? Jak se mi dařilo před týdnem?

Aktivita 7

- Učitel zadává vyhledávání takto: „Hledáme slovo, které je vpravo dole. Hledáme slovo, které je ve 2. sloupci a 1. řádku.“ apod.

Cílem aktivity je správné čtení slov obsahujících kritické slabiky a zároveň posílení prostorové, pravo-levé orientace.

NÝT

ZELENINA

PLODINA

NASTYDLÝ

ČTVRTINA

HRDÝ

PRÁZDNINY

STÍNY

PLODY

-
- *Obměna*: Každý žák má k dispozici prázdnou tabulku o 9 polích. Do tabulky zapisuje slova diktovaná učitelem. Učitel diktuje slova obsahující kritické slabiky pomocí zadání vpravo dole apod.

Cílem aktivity je správná sluchová analýza slov obsahujících kritické slabiky a zároveň posílení prostorové, pravo-levé orientace.

Aktivita 8

- Učitel **přepíše text na tabuli**, žáci hlasitě čtou věty se slovy obsahující měkké a tvrdé slabiky.
- Obměna: Žáci pracují ve skupinách, pracovní list rozstříhají po větách na pruhy. Poté se střídají v hlasitém čtení jednotlivých vět.

Cílem aktivity je správné čtení a sluchové rozlišení měkkých a tvrdých slabik v celých větách.

Kamarádi si **tykají**, budíky zase **tikají**.
Na Vánoce máme **hody**, **tyto** věci se mi **hodí**.
Lidé mají **nálady**, kytaru si **naladí**.
Děda dává **radý**, my ho máme **rádi**.
Kari, to je **koření**, stromy mají **kořeny**.
Hoši zase **závodí**, pořádají **závody**.
Kamarádi **rádi** **řádí**, lavice dělají **řady**. Pán svého psa **odmění**,
žáci dostávají **odměny**.
Z kostela slyším **zvony**, ve škole za chvíli **zvoní**.
Brankář v brance **brání**, pod hradem zavírají **brány**.
Na prázdniny máme **plány**, psi pobíhají po **pláni**.

Zdroj: EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 1*. Praha: Portál, 2011. s. 45. ISBN 978-80-7367-886-9.

Aktivita 9

- Žáci pracují s textem z aktivity 8. Vyhledané měkké slabiky DI, TI, NI **označují červenou barvou** a tvrdé slabiky DY, TY, NY **označují modrou barvou**.

Cílem aktivity je správné čtení a sluchové rozlišení měkkých a tvrdých slabik v celých větách. Navíc podpořené vyhledáváním uvedených slabik a jejich barevným rozlišením.

Ukázka:

Kamarádi si tykají, budíky zase tikají.

Na Vánoce máme hody, tyto věci se mi hodí.

Lidé mají nálady, kytaru si naladí.

Děda dává rady, my ho máme rádi.

Kari, to je koření, stromy mají kořeny.

Hoši zase závodí, pořádají závody.

Aktivita 10

- Žáci u stejného textu doplňují měkké či tvrdé slabiky zcela sami. Opět je možná samostatná práce, práce ve dvojici či skupině.

Ukázka:

ty – ti – tý – tí

Kamará**di** si ___kají, budíky zase ___kají.

Cílem aktivity je schopnost samostatného sluchové rozlišení měkkých a tvrdých slabik na známém textu.

Aktivita 11

- Žáci pracují ve skupinách /dvojici (individuálně). Na kartu doplňují správné slovo. Žák si slovo vysloví nahlas s případnou oporou o nos či bradu.

Ukázka:

Na zdi _____ hodiny.

V sobotu _____ prach.

Pán svého psa _____.

Brankář _____ v brance.

tikají - tykají

utíráme – utýráme

odmění - odměny

brání - brány

- Obměna:

Maminka se brzy _____ . vraty - vrátí

Za _____ parkuje auto. vraty - vrátí

Anketa č. 2: Jak se podle vašich zkušeností daří žákům v rozlišování měkkých a tvrdých slabik?

1. Žákům se v této oblasti daří ve čtení i psaní
2. Žákům se daří ve čtení, ale při psaní chybují
3. Při psaní diktátů (typ slov – divadlo, dýka) se žákům daří dobře, ale při uplatňování gramatických pravidel u koncovek podstatných a přídavných jmen chybují
4. Jiné – jaké?

Použitá a doporučená literatura:

- EMMERLINGOVÁ, S. *Když dětem nejde čtení 1*. Praha : Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-886-9.
- POKORNÁ, V. *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-931-6.
- ZELINKOVÁ, O. *Rozlišování slabik dy - di, ty - ti, ny - ni. Rozlišování sykavek*. Praha : Dys, 2010. ISBN 80-902065-3-0.

Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek

Pro koho je materiál určen?

- pro všechny žáky v 2. třídě ZŠ
- při obtížích doporučuji materiál využít i ve vyšších ročnících

Zásady práce s materiálem

- Zásada **posloupnosti**: nejdříve pracujeme pouze se slabikami, jednoslabičnými slovy. Obtížnější slova zařazujeme až po zvládnutí předchozího.
- Pracovní listy jsou připraveny tak, aby obsahovaly různé typy slov pro všechny žáky.
- **Omezení soutěživosti**
- Ponechat žákům **dostatek času** pro vyslovení každého slova a vyřešení úlohy svým vlastním tempem.

Aktivita 1

- Žáci pracují s učitelem v kruhu v menší skupině. U tříd s větším počtem žáků lze pracovat s jednou polovinou třídy, druhá polovina vypracovává např. samostatnou práci.
- **Učitel předřikává dvojice slov** (i nesmyslných), které se liší pouze délkou samohlásek. Např. „pís – pis“. **Žák má rozpoznat, zda jsou slova stejná, či nejsou.**
- Každý žák má rozluštit jednu dvojici slov, tzn. neodpovídají všichni žáci najednou. Poté učitel předloží kartu s nadepsanou dvojicí slov jako kontrolu.
- Ukázka: *pís – pis, kol – kol, lam – lám, sus – sús, sul – sul, vad – vád, bab – bab, vočl – vočl, plef – pléf*

-
- **Obměna:** Obtížnější varianta představuje **pojmenování rozdílů** mezi slovy. Např. u dvojice slov „pís – pis“ je odpověď: „Pís je dlouhé a pis je krátké.“

Aktivita 2

- Učitel rozdělí karty se slovy mezi žáky. Žáci **délku slabik daného slova graficky znázorní** např. pomocí kostek nebo víček od PET lahví a brček. Dlouhou samohlásku/slabiku vyznačí dlouhým tvarem a krátkou samohlásku/slabiku krátkým tvarem.
- Záměrně jsou nejdříve voleny pouze slabiky, poté slova jednoslabičná, dvouslabičná, tříslabičná, čtyřslabičná a pětislabičná. Podle individuálních vzdělávacích potřeb žáků lze volit práci jen s částí pracovního listu.

Ukázka slabik/slov:

ba, do, pů, le, slon, pes, kos, koš, jelen, pádí, puchýř, Filip,
rybník, žába, měsíc, slunce, jahody, rohlíky, maliník, krabice,
fujavice, konipásek, očekávat, luštěnina, Velikonoce, účinkující,
lokomotiva

ROHLÍKY

UMVÁRNA

Aktivita 3

- Žáci ve skupinách rozstříhají pracovní list na jednotlivé karty. **Ke slovům vyhledávají grafický zápis.**
- Záměrně jsou nejdříve voleny pouze slabiky, poté slova jednoslabičná, dvouslabičná, tříslabičná, čtyřslabičná a pětislabičná

po	.	bé	/	hy	.
kos	.	pes	.	pás	/
snídá	//	dýchá	//	koště	..
slunečnice	udýchaný	././	lupínek	./.

Aktivita 4

- Žáci pracují se stírací tabulkou, případně s prázdnými kartami vyrobenými z papíru. **Učitel diktuje slova**, která žáci individuálně zapisují na tabulku či karty pouze **graficky**. Např. Učitel říká slovo **parník**. Žák zapisuje **. /**.
- Platí pravidlo ze cvičení 2, kdy žák vyznačí dlouhou samohlásku/slabiku dlouhým předmětem (svislou čárou) a krátkou samohlásku/slabiku krátkým předmětem (tečkou). Volíme svislou čáru, protože délku nad samohláskou vyznačujeme také tímto způsobem.
- Učitel může využít zásobárnu slov z předchozích cvičení.

Aktivita 5

- Žáci pracují ve skupině s kartami se slovy, do kterých **vyznačují délku samohlásek** (zakroužkují, podtrhnou, přeškrtnou, vybarví apod.)
- Ukázka: slon, pes, kos, koš, rybník, žába, měsíc, slunce, Velikonoce, lokomotiva, účinkující, dobromyslný.

Aktivita 6

- V této aktivitě žáci naváží na předchozí úkol. Ze slov, u kterých vyznačovali dlouhé samohlásky, **sepíše na volný pracovní list celé věty**. V těchto větách poté opět vyznačují dlouhé samohlásky.
- Ukázka:
Při výletu do ZOO jsem viděla slona.
Nedaleký rybník má plno leknínů.
Účinkující v divadle je herec.

Aktivita 7

- Žáci pracují se stírací tabulkou nebo prázdnými kartami vyrobenými z papíru. **Učitel diktuje slova** z aktivity 5. **Žáci diktovaná slova zapisují pouze pomocí samohlásek.** Po každém diktovaném slově učitel provede kontrolu tak, že slovo pomocí samohlásek zapíše na tabuli.

- Ukázka:

Učitel diktuje: „Slon.“ Žák zapisuje: „O.“

Učitel diktuje: „Rybník.“ Žák zapisuje: „Y, í.“

Učitel diktuje: „Velikonoce.“ Žák zapisuje: „E, i, o, o, e.“

Aktivita 8

- Žáci pracují ve skupině, rozdělí si mezi sebe věty z ukázky. **Do vět doplňují správnou délku samohlásek.**
- Ukázka:

„Mila je moje kamaradka.

V našem městě je nova zavodni draha.

Šipkova Ruženka spala mnoho let.

Babička po večerech plete svetr.“

Aktivita 9

- Žáci doplňují **do věty správné slovo**. Doplňovaná slova se záměrně liší jen délkou samohlásky.
- Ukázka:

_____ je moje kamarádka.

Míla – milá

V našem městě je nová závodní _____.

dráha - drahá

Šípková Růženka _____ mnoho let.

spala - spála

Obměna:

- Žáci sami vymýšlí **věty, které obsahují slova lišící se délkou samohlásky.**
- Ukázka možných dvojic slov: boji – bojí, mýlí – myli, druhy – druhý apod.

Aktivita 10

- Učitel pracuje s žáky v kruhu. Vytleská, vyťuká (ozvučnými dřívky) jednoduchý rytmus. Tento **rytmus žáci opakují**. Je třeba zadávat danou sestavu každému žákovi zvlášť. Začínáme sestavami o 3 prvcích, které postupně zvyšujeme.
- **Obměna:** Ťukání tužkou do desky stolu.

Rozlišování délky samohlásek souvisí také s vnímáním rytmu. Proto je vhodné zařazovat i rytmická cvičení.

Aktivita 11

- Žáci pracují individuálně v lavicích nebo v kruhu na zemi. Každý žák má k dispozici sadu karet s grafickými zápisy (sestavu teček a svislých čárek). **Učitel na bzučáku přehraje danou sestavu. Žák má za úkol najít její grafickou podobu.**
- Dlouhá slabika se znázorňuje dlouhým stisknutím bzučáku a krátká slabika krátkým stisknutím bzučáku.

Použití bzučáku u některých žáků napomáhá k lepšímu uvědomění si délky samohlásek.

••••

/•/•

/•••

///•

/••

/•/

••/

•••

Aktivita 12

- Učitel předříkává slovo (každému žákovi zvlášť). Žák slovo zopakuje nahlas a **zároveň slovo „vybzučí“ na bzučáku.**

Použití bzučáku u některých žáků napomáhá k lepšími uvědomění si délky samohlásek.

Anketa č. 3: V rámci nácviku rozlišování délek samohlásek rád/a s žáky využiji:

1. Nic, vše znám a používám
2. Jiné – jaké

Použitá a doporučená literatura

- EMMERLINGOVÁ, S.: *Když dětem nejde čtení 1*. Praha : Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-886-9.
- POKORNÁ, V.: *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-931-6.
- ZELINKOVÁ, O.: *Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek - Cvičení pro dyslektiky I*. Praha: Dys, 2010. ISBN 80-902065-1-4.

Děkuji za pozornost

**Mgr. Petra Pšeničková, DiS.,
speciální pedagog**

- e-mail: psenickova.petra@centrum.cz
- **Odborná pedagogická poradna – poradenství pro rodiče, žáky a pedagogy (osobní i e-mailové konzultace)**
- RC Slunečnice Beroun, Bezručova 928, Komunitní centrum, 2.p
- www.rcslunecnice.cz

Šíření prezentace je možné pouze s písemným souhlasem autorky.